

Zelfstandig leren & volwassenen

Het is in deze tijd van snelle veranderingen van groot belang dat burgers in staat zijn nieuwe vaardigheden te leren en nieuwe kennis op te doen. Dit doet een groot beroep op de basisvaardigheden. Met name leesvaardigheid en digitale vaardigheden zijn onontbeerlijk, maar ook kunnen rekenen en schrijven is van groot belang. Veel van ons zijn betrekkelijk makkelijk in staat die nieuwe vaardigheden te leren en bijvoorbeeld een account aan te maken op mijnoverheid.nl, daar post op te halen, die te lezen en zo nodig actie te ondernemen.

Maar voor veel laaggeletterden is dit helemaal niet zo vanzelfsprekend.

Cijfers

- 94% van de Nederlandse huishoudens heeft toegang tot internet;
- 87% gebruikt internet dagelijks;
- 6% van de Nederlanders is digibeet.
- Van de laaggeletterden maakt 87% wel eens gebruik van een computer. Zij kunnen overwegend routinematige taken uitvoeren maar beschikken over onvoldoende vaardigheden om complexere taken, zoals navigeren en doorklikken, te kunnen uitvoeren.
- 300.000 mensen hebben een dubbele achterstand: zij missen ict-vaardigheden en zijn laaggeletterd.

(uit: P. Baay e.a. (2015). Laaggeletterden: achterblijvers in de digitale wereld. Den Bosch: ECBO.)

Wat moet je kunnen om een nieuwe vaardigheid te leren?

Om nieuwe vaardigheden te kunnen leren, moet je bewust of onbewust een aantal vaardigheden toepassen die worden aangeduid als metacognitieve vaardigheden.

Het gaat om competenties als:

- signaleren dat je een leerbehoefte hebt;
- het zelfvertrouwen bezitten om ermee aan de slag te gaan;
- een doel formuleren;
- een aanpak kiezen;
- bronnen raadplegen;
- je voortgang monitoren;
- het resultaat van je 'leerproject' evalueren.

Mensen met veel positieve leerervaringen doen dit soort dingen vaak maar halfbewust en toch succesvol. Veel laaggeletterden missen het zelfvertrouwen om zelfs maar een eerste stap te zetten.

Digitale Overheid, En Nu?
Doen?!

Janny woont in een flat. Tot vorig jaar betaalde ze, naast de huur, ook een deel van het voorschot voor energie aan de verhuurder. De rest van het voorschot betaalden de huurders rechtstreeks aan het energiebedrijf. Nu is de situatie veranderd: er wordt geen voorschot meer aan de verhuurder betaald. De huur lijkt verlaagd. Dat betekent dat de huurders het voorschot dat ze aan het energiebedrijf betalen moeten verhogen via de website. Maar Janny weet dat de meesten dat niet hebben gedaan en veel kunnen het ook gewoonweg niet.

Janny typeert zichzelf als iemand met veel inzicht in geldzaken. Zij heeft bovendien aan haar digitale vaardigheden gewerkt, en kon haar voorschot aanpassen. Maar ze zegt dat ze zich zorgen maakt over haar buren: ze voorziet dat veel van hen in financiële problemen zullen raken als de jaarafrekening komt.

Kun je zelfstandig leren leren?

Ja, dat kan, onder de juiste begeleiding. Het kernwoord daarbij is coaching. Door vragen te stellen maakt de coach metacognitieve vaardigheden bewust en door herhaling maakt de leerder zich het gestructureerd reflecteren op het leren ook eigen. Leerders ontwikkelen zelfvertrouwen, waardoor ze makkelijker gewoon maar eens proberen hoe ver ze komen, ze ontwikkelen de moed om hulp te vragen als dat nodig is en ze zien beter bij welke zaken ze wel of niet hulp in moeten roepen.

Wat is coaching?

De term coaching gebruiken we voor een begeleidingsstijl die mensen helpt om hun eigen potentieel te ontdekken en maximaal te benutten. De coach is zo weinig mogelijk sturend, maar gaat in gesprek met de leerders en nodigt ze uit om hun leerwensen te formuleren, hun leerstappen te plannen en hun informatiebronnen en hulpmiddelen te selecteren. De coach helpt om zelfvertrouwen op te bouwen, gedachten te ordenen, opties te onderzoeken en frustraties te overwinnen. Begrippen als luisteren en vragen stellen passen beter bij coaching, dan aanwijzingen geven of oplossingen aandragen.

“Ik heb al eerder eens een computercursus gevolgd. Maar na een tijdje was ik alles weer vergeten. Hier moet ik heel veel zelf uitzoeken. Eerst dacht ik, pff! Maar nu weet ik wel zeker dat ik het niet meer vergeet”.

“Toen ik de eerste keer hier kwam was ik heel zenuwachtig, want ik snap echt niks van de computer en ik dacht dat anderen het veel beter zouden kunnen dan ik. Maar toen hoorde ik dat ik zelf mocht zeggen wat ik wilde leren. Dat vond ik heel geruststellend.”

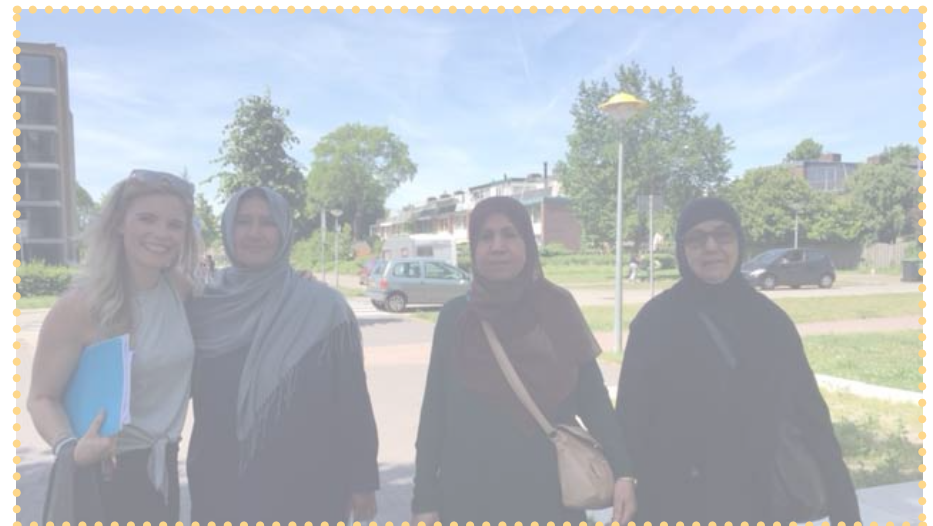
Twee leerders werken samen aan het plannen van een reis met hulp van de website OV9292. Een man en een vrouw, de vrouw een tweede taalspreker, de man een moedertaalspreker, de man wat ouder dan de vrouw, de vrouw iets digitaal vaardiger.

De man zegt: “Ik heb veel geleerd van de samenwerking. Jij hebt mij dingen laten zien op de computer die ik nog niet wist.” Zij: “Maar ik heb ook veel van jou geleerd. Jij wist waar die steden liggen en waar je dan moet overstappen.”

Leren in groepen

In veel literatuur wordt coaching beschreven als een 1-op-1-proces tussen coach en leerder. Maar in het volwassenenonderwijs werken we doorgaans met groepen. Kun je een coachende aanpak implementeren in een groep en zo ja, hoe dan?

Het werken in groepen is van enorm grote waarde: leerders helpen elkaar, zoeken samen nieuwe informatie op en ontwikkelen hun vaardigheden in bijvoorbeeld mailen en appen door elkaar als oefenmaatje te gebruiken. Het samenwerken draagt bij aan het besef dat leren iets is dat je altijd en overal kunt doen, niet alleen tijdens een cursus en met hulp van de coach.

Zelfvertrouwen

Belangrijker nog is de rol van de groep als het gaat om het ontwikkelen van zelfvertrouwen: bijna alle leerders voelen zich het begin erg onzeker en zelfs angstig als het gaat om het gebruik van de computer. Het is voor velen een opluchting om te midden van anderen te zijn met hetzelfde probleem. Successen van de één worden daarmee de successen van de ander: 'Hij is ook bang maar het is hem wel gelukt. Dan lukt het mij misschien ook wel, ondanks mijn zenuwen'.

Veel laaggeletterde leerders hebben last van een negatief zelfbeeld. En dan is het ook lang niet altijd makkelijk om successen te vieren.

Met behulp van het weekplan wordt teruggekeken op de afgelopen week. Wat hebben de leerders thuis gedaan op telefoon, tablet of computer? Wat ging goed, waar zijn ze trots op. Gerard heeft verteld wat hij gedaan heeft en dat het goed ging. Maar gromt dan: trots, trots? De coach vraagt: Ben je niet trots?

Gerard zegt dat wat hij nu geleerd heeft, iets is dat de meeste mensen al lang kunnen. Dus daar is hij niet trots op. De groep reageert massaal: Jij hebt dit nú geleerd, dat is heel knap van je! Een leerder klapt. De rest van de groep volgt. Het tovert een voorzichtig lachje op het gezicht van Gerard.

Hulpmiddelen

De leervraag van leerders vormt in deze aanpak het vertrekpunt. Er worden geen (vaste) schoolse leermiddelen of onderwijsprogramma's ingezet. Wie wil leren mailen, oefent dat door het te doen, wie online zaken wil regelen met het nutsbedrijf of wie een afspraak wil maken met de gemeente, gaat naar de betreffende website. Bestaande oefenprogramma's en hulpmiddelen, bijvoorbeeld te vinden op oefenen.nl of steffie.nl, worden geraadpleegd door leerders voor wie ze relevant zijn.

Bij aanvang van de pilots en bij de afronding, wordt gebruik gemaakt van de *Checklist digitale vaardigheden*. De checklist omvat minder en meer complexe digitale vaardigheden (van pinnen tot het gebruik van de website Mijnoverheid.nl). De lijst is bij aanvang van het traject een hulpmiddel bij het coachgesprek over leerwensen en de prioritering ervan, en bij afronding een hulpmiddel om de leerwinst in kaart te brengen en het gesprek te voe-

ren over de vraag: hoe ga je zelfstandig verder?

Een ander praktisch hulpmiddel is het *Weekplan*. Dit is een klein logboek waarin de leerders bijhouden welke leerstap ze willen zetten, hoe ze het gaan aanpakken en, na afloop, hoe het is gegaan. Hierbij worden de metacognitieve vaardigheden en reflectievaardigheden aangesproken.

Binnen deze aanpak is het ontwikkelen van leervaardigheden minstens zo belangrijk als het leren van de basisvaardigheden. Daarom houden de coaches over elk van de leerders een soort logboek bij: het *Observatie-instrument autonoom leren*. Het nodigt de coach uit te blijven focussen op dit belangrijke doel van het traject en helpt bij het coachgesprek over de voortgang van de leerder.

Tot slot houden coaches zelf een *Logboek voor coaches* bij, waarin ze reflecteren op hun eigen ontwikkeling als coach. Want ook coaches leren effectiever als ze doelgericht reflecteren, leerdoelen stellen en deze ook evalueren.

HET PROJECT DOEN?!

DE AANPAK DIE IN DEZE BROCHURE IS BESCHREVEN, WERD ONTWIKKELD IN HET PROJECT DOEN?! HET PROJECT WERD ALS EEN TEL-MEE-MET-TAAL-EXPERIMENT UITGEVOERD IN DE PERIODE NAJAAR 2016 TOT ZOMER 2018. DOEN?! STAAT VOOR: DIGITALE OVERHEID, EN NU?!

DOEL VAN HET PROJECT WAS HET ONTWIKKELEN VAN EEN OVERDRAAGBARE AANPAK VOOR HET ONDERSTEUNEN VAN LAAGGELETTERDE LEERDERS BIJ DE ONTWIKKELING VAN HUN DIGITALE VAARDIGHEDEN.

IN HET KADER VAN DIT PROJECT WERDEN ACHT PILOTS UITGEVOERD. TIJDENS DE PILOTS WERD EEN COACHENDE AANPAK GETEST EN DOORONTWIKKELD, WERDEN LEERDERS GEMONITORD EN HIELDEN COACHES EEN LOGBOEK BIJ VAN HUN EIGEN ONTWIKKELING ALS COACH. DAARNAAST WERDEN BIJEENKOMSTEN GEOBSERVEERD EN WERDEN GESPREKKEN GEVOERD MET COACHES EN LEERDERS. HIERDOOR LEERDEN WE MEER OVER NUT EN NOODZAAK VAN COACHING IN HET ONDERWIJS AAN LAAGGELETTERDE VOLWASSENEN.

MEER WETEN? ITTA.UVA.NL/PROJECTEN/DIGITALE-OVERHEID-EN-NU-DOEN-57

DOEN?!

DOEN?! werd in de periode medio 2016 tot medio 2018 uitgevoerd als Tel-mee-met-Taal-experiment.

De projectleiding was in handen van:

ITTA

Aan het project werkten mee:

Huis voor taal, Lelystad

Kaatje Dalderop. Onderwijsadvies

ROC Nijmegen

ROC Rijn IJssel

STEP

Stichting Lezen & Schrijven Rayon Oost

